

Tloris vile, odkrite na griču Na Vrhih

ki mu je ljubeznivo šel na roko in dovolil izkopavanje.

Vršilo se je dobre tri tedne in ga je opravljal Planinšek Štefan iz Gornje Hudinje. Z lahkoto je odkril zidovje. Na gornji strani je bilo pokrito s prav tanko plastjo orne zemlje. Tu je bil zid obrušen skoro do tlaka, mestoma celo preko njega in je bilo treba razkriti zidovje v temeljih. Na spodnji strani pa je bila orna plast precej debela in zid je bil ohranjen preko tlaka.

Na ta način so prišli na dan temelji precej nepravilne stavbe, očitno rimske vile, s kakimi desetimi prostori. Glavni vhod v stavbo je bil na zapadu, proti gozdu obrnjeni strani, dočim se je na vzhodni strani, in sicer pred severno polovico vile, nahajal nekaj

5 m širok in z močnim zidom (80 cm debelim) omejen hodnik. Tlak v prostoru pred vhodom (v atriju) je bil iz žgane, močno rdeče gline, drugod je bil nežgan, trd in sličen nekakemu betonu, ponekod pa je bil sploh uničen. Zid je bil v temelju vobče 80 cm širok, nad tlakom pa je bil za 20 cm ožji. Natančnejša oblika načrta je razvidna iz skice in iz slike.

Muzejskih predmetov je dalo izkopavanje malo. Našlo se je precej kosov zidne in strešne opeke, mnogo drobcev raznih posod, kosov stenske slikarije in štukature s palmetnimi ornamentami. Dobro ohranjen je bil tudi iz dveh kosov peščenjaka izdelan prag.

Naselje na gričku »Na Vrhih« je bilo najbrž prvo severno od pravega mesta; na ravnini na tej strani ni ostankov rimskih stavb. Pač pa je mestni gradbeni urad junija leta 1933. odkril pri kopanju jarka pred Mestnim mlinom tlak nekdanje rimske ceste. Bil je zložen iz trdnih rečnih kamnov in močan. Ker je bil odkrit tik ob zahodni strani sedanje državne ceste (1 m globoko), je gotovo, da še današnja velika cesta ob svojem izhodu iz mesta sledi rimski cesti.

Nasprotno pa je bil zapadno od Celja (v ljubljanski smeri) zazidana tudi ravnina; vrhu tega je bilo verjetno tu neko pokopališče.

Danes so seveda sledovi nekdanje naseljenosti že močno zabrisani. V srednjem veku jih je bilo mnogo več. Tedaj je mogel pisec »Celjske kronike« nazvati Celje »drugo Trojo«, med ljudstvom pa je nastalo pripovedovanje, da je segalo rimsko Celje od Šmarjete do Žalca. To pripovedovanje so podprli nekateri starejši zgodovinarji in ohranilo se je do današnjega dne. Iskanje celejanske »akropole« na Golovcu (kjer je zdaj okoliško pokopališče) in na Starem gradu seveda ni rodilo nikakega uspeha.

MED CERKVIJO SV. PETRA IN LJUBLJANICO

I V A N V R H O V N I K

ZAVETIŠČE ZA GOBAVCE

Marsikoga je iznenadilo poročilo časnikov (J 17. 2. 1934, št. 39), da hira v jugozapadnem delu Jugoslavije, v Bosni, Črni gori, Sandžaku preko tisoč nesrečnežev za gobavo boleznijo. Prej v Metkoviču, zdaj v Koševu blizu Sarajeva deluje zavod, kjer je našlo zavetje krog 30 gobavih bolnikov, med njimi dva dečka, stara 9 in 14 let (ib.).

Grozna, silno nalezljiva in neozdravljiva gobava kožna bolezen, znana iz sv. pisma, se je zanesla iz Azije morda še pred križarskimi vojnami. V 12. in 13. stoletju je bila razširjena po vsej Evropi. Zaman je bilo prizadevanje zdravnikov, da bi našli kako zdravilo. Naposled so obupali in prepustili gobavce njihovi usodi.

Ker je bila bolezen zelo nalezljiva, so oblasti poskrbele za to, da so gobavce osamili; zgradili so jim kolikor mogoče proč od človeških stanovanj posebne hiše ali hiralnice. V takih zavetiščih so gobavci životali pod strogim nadzorstvom, da niso prihajali v dotiko z zdravimi ljudmi. Sorodniki, želeč z njimi govoriti, so morali imeti za to posebno dovoljenje in se

občevaje z njimi natanko ravnati po predpisih. Gobavci so se vsakomur studili; za nje ni bilo ne potrebe ne zdravnikov (Vrhovec IMK 1898, 26). Iz mesta Lübecka je šla ozka steza; ob nji so sedeli gobavci, zaviti v sive plašče, in s kraguljčki opozarjali potnike, naj se jih ognejo (N 1875, 370).

V srednjem veku so imela skoro vsa evropska mesta zunaj svojih obzidij zavetišča za gobavce; tako tudi Ljubljana. Za to strašno boleznijo trpečih je moralo biti tu veliko število, ker so ohranjena poročila o treh bolnicah za gobavce: na Rožniku, kjer je stala pred letom 1534. bolnišnica »ein Sundersiechenhäuslein«, hiša za take neozdravljive, hirajoče bolnike, ki niso smeli občevati z nikomur, ne z zdravimi ne z bolniki; pozneje je bilo na Rožniku pribežališče Ljubljančanov, ki so bežali iz mesta, hoteč se obvarovati kuge; zato je stranski oltar v ondotni cerkvi še dandanašnji posvečen zavetnikoma zdravnikov sv. Kozmi in Damjanu (Steska, IMK 1905, 57). Druga bolnica je bila na sedanji Rimski cesti, kjer je bil menda poznejši križanski špital izprva hiralnica za gobavce, in tretja pri Sv. Petru.

O tej doslej neznani bolnišnici ne vemo, kdaj se je ustanovila (morda v 13. ali 14. stoletju). V 16. je tako onemogla, da so jo morali podreti in nadomestiti z novo. Računi o tej zgradbi so ohranjeni v ljubljanskem kapiteljskem arhivu. Iz njih je razvidno, da se je zidanje vršilo meseca septembra in oktobra 1534. Vodil ga je šempetrski ključar *Andrej Estrer*, poznejši ljubljanski sodnik (1547, 1550 in 1552).

Njegovim računom je naslov: Vermerkht das gepeu bey den wasser so meine Herrn Benolchen haben ain stuben für den Lauff Bey denn Sonnder sijechen auf Zw-pauenn Cost Wie Hernnach Vollgt (Zaznamek o zgradbi pri vodi, kjer so ukazali moji gospodje, naj se za bivanje ločenih hiralcev hiša postavi, kar velja, kakor sledi.)

Zgradbo so ukazali Estrerju »njegovi gospodje«, t. j. mestno načelstvo. Z imenom je naveden *Volbenk Gebhart*, oskrbnik meščanskega špitala in upravitelj županskega urada, ki je 17. febr. 1542 ukazal Estrerju nakup drv za gobavce. Gebhart je bil ljubljanski župan leta 1544. in 1547 (Archiv I, 111).

Človekoljubno napravo mestnega načelstva je podprla krojaška bratovščina po svojem ključarju Lovrencu Prewolderju z darom 1 fl.

Gobava bolnišnica je stala med Ljubljani (gepeu bey den wasser) in šempetrsko mežnijo. Ko se je bila njena prednica sesula in so stavili novo, so sprejemali in nastanjevali gobavce v hišici poleg mežnije. Cerkevenc, ki jih je začasno oskrboval, je prejel po 1 krajcar nagrađe.

Hiralnica je bila podzidana lesena baraka. Gradivo za njo je prihajalo nekaj po vodi nekaj po suhem. Na levem bregu Ljubljane je bilo majhno pristanišče, kjer je med drugim pristajala ladja, ki jo je na ukaz mestnega načelstva dne 26. jul. 1543 Estrer kupil za 4 reparje (t. j. 16 krajcarjev) za vožnjo bolnikov v hiralnico in mrličev k pogrebu na šempetrsko pokopališče. K ladji je dokupil ključar verigo in ključavnico in dal za oboje 18 krajcarjev. Na pristanišče ob Ljubljani cika v računih tudi beležka o kovaču Jakobu, ki je pri vodi kole skupaj zbil.

Vozniki so prejemali za vsednevno vožnjo po 12 krajcarjev, dninar, ki jim je pomagal, pa po 6 krajcarjev. Vozili so Estrerjev hlapec Juri Minišič in drugi kamenje, apno (4 voze 1 fl. 20 kr.), opeko (150 zidakov 15 kr.), pesek.

Največ je bilo treba lesa: desk, tramov, kolov, lat, speravcev in strešnih desk.

Poleg zidarja, ki je podzidal lesenjačo, so imeli mnogo dela tesarji: mojster Mihel s pomočnikoma Tomažem in Andrejem, mojster Pavel s pomočniki, Lovre (vsi po 9 kr. na dan).

Streha je bila krita s 1950 škodlami; 600 po 31 kr. jih je kupil Estrer od Simona Babka (Wabek) iz Selc.

Tudi žblji, porabljeni za barako, so omenjeni v računih; zabili so 4850 škodlarjev (sto po 4 in po 5 kr.), bradačev čez 1000 (sto po 3 kr.), latovcev 450 (300 teh in nekaj lima je bilo kupljenih od Volbenka Gebharta).

Iz Estrerjevih računov sklepamo na notranjost gobavske hiralnice. Tlak je bil najbrž ještrle, mestoma podnice; oskrbnik (Mayr) je prodal zanj dva voza sena. Boštjan, njegova žena in Štefanka so nanесли v lesenjačo sipine (Schutt) za dnino 5 kr. Zidar Mates je sezidal peč in prejel zato 48 kr.; 4 pare vezi je dal

zanjo kovač Simon (15 kr.), Hanže pečnice (1 gld.), Boštjan je napravil dimnik (32 kr.).

Opremljenost vrat z 10 pari ling (Narben) vzbujala domnevo, da je bila lesenjača razdeljena na celice, ki jim je bila skupna peč; gobavke so bile ločene v posebnem oddelku. Ob stenah v celicah so bile klopi in posteljnjaki, izdelki mojstra Tomaža in drugih tesarjev.

Gobavska hiralnica je bila mestna last. Mesto jo je postavilo za 72 fl. 44 kr. 2 hl, kolikor je znašal Estrerjev račun. Mestno načelstvo je skrbelo za nesrečneže, ki so našli zavetja v njegovi lesenjači. Oskrbljeni so bili z najpotrebnejšo posteljnino, pozimi s kurjavo. Leta 1544. jim je bil najet celo drvar Krtina (khartinna), ki je gobavcem drva sekal. Iz meščanskega špitala so dobivali vsakdanjo hrano; nosila jim jo je nekaj časa Neža Cajnarica (Neffa zainuorinn). Za 19 tednov od 27. julija do 8. dec. je prejela 7 fl. 36 kr. plače (po 6 reparjev na teden). Gobavce so pokopali na mestne stroške. Od 7. okt. do 4. dec. 1543 je umrlo osem gobavih oseb, mladih in starih, »ki niso nič imeli«. Za njihov pokop je plačal Estrer 15 reparjev (t. j. 1 fl.), dne 10. maja 1544 pa za pogreb stare gobavke 16 kr.

Kje so pokopavali gobavce? Ali na sosednjem šempetrskem pokopališču? O tem ni sledu v Estrerjevih beležkah. Najbrž je bil gobavcem odločen poseben prostor za pokopališče kje na ljubljanskem polju.

LAZARET

Med najhujšimi šibami, ki so teple prednamce, je bila *kuga* ali *črna smrt*. Stoletja je bila neugnana in na tisoče je bilo njenih žrtev. V dvojnem oziru je sicer neverjetno Valvasorjevo poročilo (XI, 709), da je kuga krog leta 1006. pomorila v Ljubljani in okolici 17.000 ljudi, a jedro tega poročila utegne biti resnično: kuga je morila Ljubljano, ko je bila še v povojih. In potem je bilo redko desetletje, ko bi bili Ljubljanci varni pred grozno morilko.

Po kugi 1579 je sklenila mestna občina napravo bolnišnice zunaj mestnega obzidja (Vrhovec MMK 1892, 54). Toda morali so priti ponovljeni napadi kužne morilke, preden se je izvršil ta sklep. Nad polstoletja je preteklo, a Ljubljana še ni imela kužnega doma. Zidanje so odlagali od desetletja do desetletja.

O zgradbi lazareta imamo naslednje podatke:

a) *Valvasor* XI, 606) piše: »Ne daleč od te cerkve (sv. Petra) stoji lazaret, ki ga je 3. dec. 1586 dovolil postaviti (bauen) knez gospod Tomo Chrön, ljubljanski škof, na pismeno prošnjo prvih treh stanov Kranjske ter župana, sodnika in sveta glavnega mesta Ljubljane na zemljišču, ki spada k škofiji in je imel na njem kupno pravico (Kaufrecht) Peter Gogerle, deželni podkovač. Kar se je potem tudi izvršilo in je bil v imenovanem letu (im gemeldten Jahr) zaradi šireče se kuge ‚wegen einer um sich fressenden Seuche‘ — (Lipič — Top. 266 — domneva, da je ta kužna bolezen bila sifilis) postavljen za okužence lazaret (tam), kjer še zdaj stoji ob Ljubljani.«

Valvasorjevo poročilo je netočno. Na hibo zaradi Hrena, ki je škof postal šele leta 1598., je opozoril Vrhovec. Letnica zgradbe 1586 je prezgodnja, ako je bilo dano dovoljenje za njo 3. dec. i. l.

b) Julius Wallner (MMK 1892, 54 pod črto) ome-
nja: »Po grozni kugi leta 1579. je sklenila mestna
občina napravo (Errichtung) kužne hiše zunaj mest-
nega obzidja in je kupila v ta namen leta 1591. pri
znamenju* (beim Kreuz) pred Sv. Petrom dve hišici
za 70 gld.« Wallner ni povedal, odkod je zajel svoje
poročilo. Ako je resnično, bi mogli iz njega svzeti,
da so leta 1591. mestni očetje jeli delati priprave za
stavbo nameravanega lazareta.

c) Dne 7. marca 1614 je škof Hren uslišal prošnjo
Dienerjevih dedičev¹ Ursule omožene Graffenweger
in njenega brata Baltazarja Dienerja, zastopnik jima
je bil Ursulin mož Andrej Graffenweger, najemnik
cušperške graščine. Škof je potrdil prodajo zemljišča
pri Sv. Petru pod Ljubljano, podložnega škofiji, žu-
panu, sodniku in svetu glavnega mesta Ljubljane, za
625 renskih gld. in 10 zlatih dukatov (Eherung). Ma-
gistrat namerava za kužno dobo na splošno korist na
omenjenem zemljišču (Huebgrundt) in vrtu po ško-
fovi želji dvigniti in zgraditi (Zuerhöben, vnd Zuer-
pauen) lazaret pod pogojem, da izpolnjuje magistrat
vse dolžnosti, naštete v škofijskem urbarju, plačuje
deželne naklade, desetino in 20. vinar ter postavi na-
mesto dolžne tlake vsako leto 500 strešne, zidne in
obočne opeke v škofijsko pristavo, kar utegne kateri
škofov naslednik izpremeniti v denarno dajatev. Tako
prvopis škofovega dovoljenja, hranjen v kapiteljskem
arhivu f. 79.

Da se kupi škofiji podložni Dienerjev vrt pri Sv.
Petru za zgradbo lazareta (wegen Aufbaung eines
Lazaretts) in da se zato napravi pogodba s škofom,
je sklenil mestni magistrat že leta 1612. Tudi je na-
prosil deželne stanove za podporo pri ti tako važni
stavbi. (Vrhovec LZ 1886, 142 po sodnem zapisniku
1612 v m. a.)

č) Magistrat je zavrnil leta 1616. škofa Hrena pro-
šnjo, da bi mu mesto odstopilo za razširjenje pokopa-
lišča del nekdanjega Dienerjevega posestva, ker so
mestni očetje natančno preudarili, koliko sveta bo
treba za lazaret, ki bo namenjen ne samo tistim, ki
so okuženi, ampak tudi vsem, ki prihajajo iz drugih
okuženih krajev, da prebijejo navadno kontumacijo.
Leta 1616. torej še ni stal lazaret (ib.).

d) Leta 1634. je sklenil mestni zbor, da postavi la-
zaret prihodnjo pomlad. Mestnemu blagajniku (Stadt-
camrer) so naročili, naj poprej (anticipamente) pošlje
zadnjo peč (iz mestne opekarne) k Sv. Petru (Vrho-
vec ib. 1634).

To poročilo, zajeto iz mestnega *sodnega zapisnika*,
nasprotuje Vrhovčevi trditvi, da je bil lazaret postav-

¹ Dienerjevo posestvo je bilo poprej last *Hasiberjeve*
rodbine. Odličen član te rodbine je bil kanonik David Ha-
siber. Njemu, njegovim bratom in sestri je zapustila po
enakih delih kupno posestvo pri Sv. Petru njegova mati.
Ker kanoniku ni kazalo obdelovati zemlje in je bil njegov
brat Martin nedoleten (vnuogtbar), je David zase, za
svojo sestro Katarino, ženo krznarja meščana Volka Nučki-
ča (Nutskitz), za oba pooblaščen, s sodelovanjem c. kr.
svetnika Melhijorja Hasiberja, upravitelja pograjske gra-
ščine, 20. marca 1562 prodal četrti del omenjenega po-
sestva za 120 gld. škofijskemu upravitelju, orglavcu *Ivanu*
Dienerju in njegovim dedičem. Škof Peter pl. Seebach je
potrdil prodajo z zavezo, da bodo šteli škofu in njegovim
naslednikom vsako leto ob običajnem času 75 kr., za vino
3 kr., puntarine (Pundtgelt) poldrug krajcar, dajati bodo
moral davke, delati tlako in vse druge službe, kakor drugi
škofijski podložniki (k. a. 79).

ljen leta 1586., leta 1612. pa povečan (MMK 1899, 29
pod črto). Lazaret je bil po mnogih brezuspešnih skle-
pih sezidan šele leta 1635. Domnevam, da ga je dotlej
nadomestovala za silo stara gobavska hiša.

Ko je leta 1599. razsajala *kuga*, je bil lazaret tako
napolnjen, da so morali na Rožniku postaviti kočje
za okužence (Vrhovec LZ 1886, 145).

Ob kugi so dobivali zavetje v lazaretu ubožci s prvi-
mi znaki bolezni. Imovitejše so doma zaplankali.
Kužni red iz l. 1625. je naročal oskrbnikom cesar-
skega in meščanskega špitala, naj strogo pazita na
umrljivost in kjer je ena ali več oseb okuženih, naj
jih takoj osamijo od ljudi in odpeljejo v lazaret (Ra-
dics, Civilspit. 13). Na posebnem, nalašč za to pri-
pravljenem vozu, opremljenem s črno zastavico, ki
je imela na sredi bel križ, so okužence odvažali v la-
zaret. Tudi voznik je imel tak križ všit na obleko
(MMK 1899, 84). Vsak je bil zaznamovan, kdor je
imel kak opravek v lazaretu. Takih zaznamovancev
so se ljudje od daleč ogibali.

Težavno in nevarno je bilo *previdovanje* kužnih
bolnikov s sv. zakramenti. Junak svoje vrste je bil
duhovnik, ki se je upal prestopiti prag lazareta; tve-
gal je življenje. Šempetrska vikarja sta tičala skoraj
noč in dan na sedlu in jezdarila v daljne vasi k bol-
nikom. Za bližnji lazaret jima je nedostajalo časa.
Da bi tu ne umirali okuženci brez duhovne tolažbe,
je bilo treba nastaviti posebnega duhovnika. Zato se
je obrnil magistrat 1599 do škofa Hrena, a je prejel
odklonilni odgovor, češ da je skrb za duše stvar ka-
pitlja, v njegovo področje pa spada pridigarstvo v
mestu. Naposled se je posrečilo magistratu, da je
našel duhovnika *Tomaža Rostingerja*, ki se ni ustra-
šil delovanja v lazaretu. Toda njegovi pogoji so bili
tolikšni, da jim magistrat sam ni bil kos. Poleg pro-
stega stanovanja je Rostinger zahteval 25 fl. na me-
sec, kar je bila tedaj velika vsota. Škof Hren je uva-
ževal težko breme, ki bi si ga mestni magistrat oprtil,
ko bi moral sam plačevati duhovnika, pa mu je spo-
ročil, da hoče v ta namen prispevati po 10 fl. na me-
sec. Kanoniki so obljubili mesečno dajatev 5 fl. in
stanovanje duhovniku v svoji hišici pred špitalskimi
vrati (ib. 132, 133).

Ob hudi kugi so se v nočnih urah odpirala vrata
lazareta; odnašali so mrtve na tihem, brez cerkvenih
obredov, k *pokopu*. Kam? Dvomim, da na šempetrsko
pokopališče, ki je bilo premajhno. Na ljubljanskem
polju med Šmartinsko cesto in Zeleno jamo je uteg-
nilo biti kužno groblje; na to je spominjalo *kužno*
znamenje, ki je do sezidanja Kolinske tovarne stalo
na jugozapadnem vogalu nekdanje Šantiove njive,
25 m visoko, štirioglasto, sestavljeno iz masivnih kva-
drov, na širokem kamnitnem podstavku; iznad pira-
midaste strešice je molel patriaršji križ; pod strešico
v plitvih dolbinah pa so tičale štiri sličice. Pokojni
Fran Podkrajšek, ki je opisal »Kužno znamenje ob
Zeleni jami« (Carn. 1911, 31—35), gotiško ostalino
iz druge polovice 16. stoletja, ineni, da so tu pokopa-
vali mrlice iz šempetrskega lazareta. V tem ga je po-
trdila najdba človeških kosti, ko so kopali temelj za
Kolinsko tovarno. Kužno znamenje je vpodobljeno v
Grefe-Radicsevi »Stari Kranjski«.

Kadar se je pojavila kuga, je bil lazaret bolnica. V
brezkužnih časih pa ga je uporabljal magistrat za

ubožnico, pribežališče beguncev, vojaško transportnico, vojaško bolnišnico.

Ob *lakoti* 1650, ko je bilo pomanjkanje žita, so se bogatini usmilili ubožcev in jim, zbranim v lazaretu, dajali živil. Za nje se je posebno zavzel ljubljanski senator Anže Job Weber.

Ob draginji in lakoti, ko je star cent pšenice veljal 14 gld., so meseca junija, julija in avgusta 1696 prehranjevali v lazaretu vsak dan po 500 siromakov, ki sta jih nadzorovala občinska svetnika Seifrid in Knol (Thaln. Steska IMK 1901, 82).

Spomladi 1715 so pritiskali berači z dežele v mesto. Nastanili so jih v lazaretu in jih oskrbovali. Meseca aprila i. l. je bilo tam baje 500 ubožcev, med njimi 80 bolnikov. Za nje so nabirali darove v pušice pred glavnimi ljubljanskimi cerkvami (ib.). Tega leta je bila v Ljubljani velika umrljivost. O nji poroča Thalnitscher (Steska IMK 1901, 176). Čeprav smo čuli, da je kuga ponehala na Štajerskem, se je pa bolezen čutila bolj pri nas. Vsak dan je mrliški zvon pel po desetkrat.

Celo *begunci* iz Hrvaške so 1682, umakniviši se turškemu navalu, našli zavetja v ljubljanskem lazaretu (ib. 30).

Ščasoma je jela prevladovati *uporaba* nekdanje kužne bolnice v *vojaške namene*.

Meseca septembra 1703 je prišlo iz Trsta 400 Hrvatov, ki so se pridružili tovarišem, utaborjenim pri Ljubljani. Bolne vojake so oddali v lazaret (ib. 146). Istega leta je umrlo v njem osem domačih vojakov, leta 1714. pa sedem Neapolcev.

Leta 1742. do 1745. so umirali v lazaretu francoski vojaki ujetniki. Tedaj je sprejemala Ljubljana večkrat *transporte vojaških ujetnikov*. Decembra 1741 je bil v Gradcu grad, kjer je bila prva postaja ujetnikov, tako prenapolnjen, da so se pojavile v njem kužne bolezni. Zato je prišel ukaz, naj odrine 300 mož v Gorico in 150 v Ljubljano. Tu sta bila za stanovanje na razpolago Grad za 150 mož in stari lazaret, ki je že dalje časa služil vojaškim namenom; imel je prostora za 400 mož. V začetku marca 1742 je odšlo v Ljubljano 331 mož, večinoma Francozov. Tu so ostali do konca meseca, ko jih je vojni svet poslal v Linz (MMK 1892, 54).

Za sedemletne vojne so vtaknili v lazaret ujete Pruse, ki so bili večji del lutrovske vere. Pruski ujetniki iz lazareta se omenjajo v šempetrski matici v letih 1760—1763, največ 1761.

POKOPALIŠČA V MARIBORU

DR. VLADIMIR TRAVNER

(Konec.)

Staro magdalensko pokopališče. Prvotno pokopališče je bilo po starem običaju okoli župne cerkve, za kar govori še danes obzidani prostor. Točnejših podatkov nimamo; tudi spomeniki se niso ohranili. Pozneje so pokopavali mrlične zlasti v Limbušu. Okoli 1788 (ko se začne mrtvaške knjige) pa so pridobili na današnjem magdalenskem parku pokopališče, ki je merilo 780 kvadratnih sežnjev. Ker pa je predmestje naglo raslo, ker je bila na Tržaški cesti od 1855 splošna bolnica in ker so razne bolezni — zlasti kolera 1835, 1849 in 1855 — zahtevale precej žrtev, je postalo pokopališče kmalu premajhno. Zato je kupil cerkveni skladni odbor 1862 od Franca Pichlerja sosednje zemljišče v izmeri 1279 kvadratnih sežnjev in zgradil tudi hišico za grobarja. Tretjič so povečali pokopališče 1876, ko je odkupila mestna občina Čeligijevo parcelo v izmeri 700 kvadratnih sežnjev, tako da je merilo 2259 kvadratnih sežnjev ali 8040 m².

Medtem (1879) je sklenil magistrat zgraditi na Pobrežju novo centralno pokopališče. Naslednjega leta (1880) so zatvorili staro magdalensko pokopališče, ki je bilo 1903 eksekrirano. Telesne ostanke in nagrobne so prenesli največ na novo magdalensko pokopališče na Pobrežju, prostor pa zasuli za en meter. 1906 je nastal na nekdanjem magdalenskem pokopališču javen park, katerega so 1927 povečali.

Sredi prvotnega pokopališča je stala lična kapela z grobnico grofov Brandisov. Zgradil jo je lastnik Betnave in poznejši tirolski guverner Henrik Klemens

Adam grof Brandis 1834, ko mu je umrla mlada žena Adriana roj. grofica Dessenfas d'Avernas. Nad vhodom sta bila grba grofov Brandisov (4 levi) in d'Avernasov (hrast). Oltar je krasilo 6 gotskih svetilnikov; nad njimi pa je visela Kuppelwieserjeva slika Madona z Detetom, sv. Klemensom in sv. Adrianom ter z latinskimi posvetilom. Kapelo so porušili 1891.

V teku 92 let (1788—1880) je našlo na tem pokopališču svoj večni pokoj okoli 10.000 ljudi, med njimi zadnji prior žičkega samostana Anzelm Pinter (1790) ter slikar Anton Geringer (utonil 1818 v Dravi) in prvi magdalenski dekan Jožef Treplak (1871).

Staro mestno pokopališče v Strossmajerjevi ulici je nastalo, ko so opustili pokopališče pri današnji stolnici (1783) in pri cerkvi sv. Ulrika (1809). Določeno je bilo za mrlične iz mesta in predmestij na levem bregu Drave. Prvotno je obsegalo le južni del, t. j. do zidu med obema sedanjima oddelkoma. Mesto pa se je naglo razvijalo, tako da je bilo pokopališče že okoli 1860 premajhno. Zato je sklenil magistrat zgraditi novo centralno pokopališče v Koroškem predmestju na polju, kjer je stala velika lipa (»Pod lipo«, sedaj južna Turnerjeva ulica). Ta načrt pa se je izjalovil, ker je medtem prešlo zemljišče v druge privatne roke. Zato so razširili staro pokopališče proti severu in je novi oddelek blagoslovil 1868 škof Stepischnegg. Pa tudi povečano pokopališče kmalu ni več ustrezalo potrebam. Število prebivalstva — in s tem mrličev — je vedno bolj naraščalo; obenem je oviralo pokopališče razvoj mesta proti zapadu. Zato